

Regulacioni i konzervatorski plan za historijske dijelove grada Zagreba (1937.) arhitekta Brune Bauera

Šimić, Irena

Source / Izvornik: **Zbornik III. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2013, 89 - 94**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:384466>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Regulacioni i konzervatorski plan za historijske dijelove grada Zagreba (1937.) arhitekta Brune Bauera

Dosad objavljeni znanstveni i stručni prilozi o hrvatskoj arhitekturi i urbanističkom naslijeđu do polovine 20. stoljeća zaobilazili su pojavu i opus Brune Bauera. Svrha je ovog priloga podsjetiti da istraživanjem manjih arhitektonskih opusa, koji su dosad nedovoljno poznati i priznati (mogli bismo reći rubni i zanemareni), dopunjujemo i dijelom reinterpetiramo dosad usvojen korpus arhitekture u Hrvatskoj. S druge strane, apostrofiranjem jednog segmenta tog opusa – u ovom slučaju dijelove regulatornog plana – iz povijesnoumjetničkog rakursa možemo dati doprinos današnjim raspravama o pristupima i problemima zaštite urbane cjeline Gornjeg grada.¹

Široj stručnoj publici opus arhitekta Brune Bauera pretežno nije poznat i najčešće je zamjenjivan s opusom Hinka Bauera. U dosad objavljenoj literaturi temeljne informacije donose stručni i znanstveni tekstovi Žarka Domljana, Tomislava Premerla i Snješke Knežević.²

Kao mladi sin akademskog slikara i likovnog pedagoga Josipa Bauera, Bruno Bauer (rođen u Zagrebu 1884. godine) pripada austrijsko-hrvatskoj obitelji koja je svojim djelovanjem u granama umjetničkog obrta, sakralnog i minijaturnog slikarstva i likovne pedagogije zauzela zahvalnu poziciju na hrvatskoj likovnoj sceni na prijelazu stoljeća, za koju Izidor Kršnjavi vrlo ilustrativno kaže da je »za nas dobra stečevina«. ³ U formalnom smislu Bruno Bauer svoj je graditeljski zanat stekao do 1903. godine u Građevnoj stručnoj školi (točnije u razdjelu Graditeljske škole), koja je 1897. godine izdvojena od Obrtne škole u Zagrebu.⁴ U narednim godinama surađivao je u »ateljiju dombaumajstora« Hermana Bolléa, s kojim je uostalom cijela obitelj Bauer bila usko povezana.⁵ Između 1906.⁶ i 1912.⁷ prošao je daljnje školovanje u Grazu (vjerojatno na građevno-obrtničkom odjelu pri C. kr. Državnoj obrtnoj školi) i u Beču (vjerojatno na slavnoj Kunstgewerbliche Schule pri K. k. Österreichisches Museum für Kunst und Industrie). Poznato nam je da je u tom razdoblju praksu stekao i u ateljeima arhitekta, slikara i povjesničara umjetnosti Paula Schultze-Naumburga u Saalecku i arhitekta Otta Bartninga u Berlinu,⁸ no zasad ne raspoložemo detaljnijim podacima o tom razdoblju djelovanja arhitekta.

U Zagrebu se 1912. bilježi njegova prva arhitektonska suradnja i to s arhitektima Slavkom Benedikom i Aladarom Baranyaijem. No osim što se on te godine spominje u jednoj fazi izvedbe dogradnje Kuće Lackenbacher (više katna stambena uglovnica na križanju Preradovićeve 39 i Baruna Trenka 54), nisu nam poznati detaljniji podaci koji bi svjedočili njegovu dugogodišnju suradnju sa spomenutim arhi-

tektima. Nakon izbjivanja iz Zagreba radi odsluženja vojnog roka,⁹ Bauer je nastavio, kako sam kaže, »službu strukovnog učitelja i profesora za graditeljstvo na bivšoj Graditeljskoj školi«. ¹⁰ Zlatku Juriću imamo zahvaliti točniju informaciju da je Bruno Bauer na Građevnoj stručnoj školi predavao građevne sastave i arhitektonske oblike u razdoblju od 1917. do 1919.,¹¹ nakon čega se u godinama između 1920. i 1935. bavio privatnom praksom. Kao glavni arhitekt Jadranskog hotelskog dioničkog društva¹² radio je od 1920. do 1923.; a nedugo nakon povratka u Zagreb s obitelji se useljava u obiteljsku kuću na Vijencu blizu šetališta Cmrok, čije nacрте sam potpisuje.¹³

Nekoliko primjera izgradnji koje Bauer tih godina u Zagrebu radi kao arhitekt i ovlašteni graditelj daju osnovnu sliku isprva eklektičnog, a kasnije protomodernističkog arhitektonskog izraza. To su: obiteljska vila gosp. pl. Burgstallera Remetskog¹⁴ u Jurjevskoj ulici¹⁵ iz 1926.; Novinarski dom (izveden 1929.), kao primjer integralnog arhitektonsko-urbanističkog rješenja krajem 1920-ih godina, budući da je riječ o uspješnoj interpolaciji u širem centru tadašnje gradske jezgre¹⁶ te stambena zgrada Peršić-Wasserthal u ulici Pod zidom 12 iz 1931. godine. Značajno se pokazuje i njegovo sudjelovanje u obnovama sakralnih objekata u Zagrebu, pri čemu se ističe njegov rad pri obnovi crkve i okoliša u Remetama te u obnovi crkve i izgradnji samostana sv. Ksavera (od 1925.).¹⁷ Valja spomenuti da je od tih godina do kraja života Bauer aktivno sudjelovao u tada značajnim urbanističkim projektima u gradu, kao što je primjerice njegov prijedlog uređenja Strossmayerova šetališta i južne promenade zagrebačkoga Gornjeg grada (1929.).¹⁸

Iz izbora brojnih izložbi na kojima je sudjelovao valja naglasiti prigodnu izložbu planirane nove burze u Zagrebu, održanu u lipnju 1921. godine, na kojoj je izložena i njegova osnova. Zanimljivo je da je sudjelovao i na velikoj međunarodnoj izložbi održanoj 1925. godine u Parizu – *Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes, Section du Royaume des Serbes, Croates et Slovenes*.¹⁹ Uputno je istražiti i kolik je bio njegov udio u djelovanju zagrebačkog Društva za promicanje umjetničkog obrta *Djelo* i istoimene zadruge za proizvodnju i prodaju umjetničko-obrtnih predmeta²⁰ koja je djelovala između 1926. i 1929. godine, i čiji je Bauer bio aktivan član.

Kako sâm kaže, Bauer je od 1935. godine bio zaposlen pri »gradskoj općini u svojstvu pomoćnog namještenika (arhitekta) u Odsjeku za regulaciju grada«. ²¹ Tomislav Premerl

tako navodi da je Bauer od te godine u Zagrebu radio »kao referent za regulaciju i konzervaciju historijskih dijelova grada.«²² U tom svojstvu, a na molbu i poziv mons. Svetozara Rittiga, župnika crkve sv. Marka,²³ sudjelovao je 1936. godine kao savjetnik u odboru Meštrović–Kljaković–Szabo u obnovi crkve, kojoj je zadaća bila »otkriti na vidjelo sve historijske i starinske gradjevne elemente.«²⁴ Bauer je do prosinca 1937. godine izradio i »rekonstrukciju vanjštine zgrade gradskog predsjedništva (poznata palača Oršić–Rauch)«.²⁵

Iz njegova teksta *Uz moj predlog za izgradnju kaptolskog trga*, objavljenog 1936. godine,²⁶ saznajemo pak dva zanimljiva podatka, koja su uže vezana uz temu koja je ovdje u fokusu. Spominje da mu je oko 1906. Herman Bollé dao u nalog napraviti akvarelirane snimke katedralnog sklopa, tj. »kaptolske strane utvrda sa Bakačevom kulom tik prije rušenja«. Od mnogobrojnih akvareliranih snimaka, koje je radio do kraja života, znamo da je jedan ostao sačuvan u vlasništvu njegova prijatelja i kolege, Gjuro Szaba. Dalje piše kako su njegovi fotografski snimci (vjerojatno istih motiva kao i akvareli, dakle snimci Kaptola i okolice, te Gornjega grada) iz istih godina postali vrlo omiljeni, općepoznati i često reproducirani. O spomenutim fotografijama, nažalost, nemamo nikakav sačuvan trag. Ovi nam podatci svjedoče kako je interes za Gornji grad i Kaptol – a kasnije će uslijediti njegov angažman oko regulacija ovih dijelova Zagreba – njegovao od ranih dana bavljenja arhitekturom.

Plan koji je zaključen 1937. godine nastao je u sklopu šire *Regulatorne osnove grada Zagreba*,²⁷ odnosno dokumenta koji Snješka Knežević naziva »urbanističkim dokumentom epohe«, pri čemu napominje da je Bauer bio aktivan sudionik u njegovu nastanku.²⁸ Spomenuti plan (osnova) izrađen je povodom odluke Gradskog zastupstva donesene još 16. VII. 1931. da se Gornji grad kao »spomenik od historičke i umjetničke vrijednosti« stavi pod zaštitu.²⁹ Na ovom dokumentu Bauer je radio u suradnji sa stručnim odborom u sastavu: Peter Knoll, profesor povijesti umjetnosti Sveučilišta, Gjuro Szabo, tadašnji direktor Gradskog muzeja i glavni konzervator, te Branko Šenoa, profesor Umjetničke akademije;³⁰ podatak donosi ponovno Snješka Knežević. Činjenica je (koju naglašava Tomislav Premerl) da je to jedini takav dokument nastao između dva rata.³¹

Ususret odluci gradske skupštine o prihvaćanju konačnog prijedloga regulacijskog plana, razvila se javna stručna polemika prof. Bauera i Petera Knolla, koja je u lipnju i srpnju 1938. objavljivana u dnevnim listovima *Večer* i *Jutarnji list* te mjesečniku *Zagreb – Revija društva Zagrepčana*.³² Pojedini dijelovi ove polemike mogli bi se translatirati u današnje vrijeme, odnosno mogli bi ilustrirati i danas aktualna pitanja problematike zaštite Gornjega grada. Ona svakako odražava stupanj ondašnje medijske svijesti koja je u nekoj mjeri vjerojatno odraz građanske recepcije tih pitanja.

S druge je strane u zbirci fotografija i fotografskog pribora Muzeja grada Zagreba danas sačuvano deset razglednica izrađenih prema originalnim crtežima Brune Bauera. One nose oznaku »Projekt za uređenje Gornjeg grada 1937.«, a ilustriraju prijedlog regulatornog plana.³³ Točni podatci o prigodi, izdavaču i tisku ove serije razglednica ostaju nam nepoznati, dok inicijativu da se ti crteži tiskaju u obliku prodajnih razglednica možemo shvatiti kao jednu promidžbenu,

odnosno popularizacijsku metodu spomenutog plana. Ista se serija razglednica nalazi u donaciji dr. Olge Maruševski, pohranjenoj u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu (original i fotografski presnimci).³⁴

Budući da Bauer u svojim istupima naglašava kako je autor osnove za Gornji grad, a da je kod osnove Kaptola radio kao suradnik,³⁵ ovdje se osvrćemo samo na cjelinu Gornjega grada, izdvajanjem nekoliko zanimljivih segmenata spomenute osnove. Usporedbom spomenutih crteža i osvrta na prijedloge za obnovu, koji su nam poznati iz polemičkih tekstova, možemo steći načelnu sliku o tome kako je tim dokumentom zamišljen ukupni plan obnove Gornjega grada.

Izdvojeni dijelovi polemičkih tekstova daju nam uvid u načine pristupa formuliranju regulacije, sažimaju kronologiju nastanka i »detektiraju« njegove ključne točke:

- a) određenje značajnih objekata koji se zbog svojih historijskih značajki moraju sačuvati;
- b) vraćanje pojedinih dogradnji u prijašnje stanje, kako bi one visinom odgovarale postojećoj okolini;
- c) redefiniranje glavnih prometnica na Gornjem gradu i proširenje ulica na pojedinim lokacijama gdje je to nužno zbog prometa;
- d) prijedlog o uspostavljanju pješačkih arkada uz objekte koji se nalaze uz točke gustog prometa;
- e) sve predradnje koje su prethodile izradi plana (dokumentacija, snimanje pročelja itd.).

Ranije spomenuta regulacija »mikrolokacije« Strossmayerova šetališta, odnosno južne zone uz gradske zidine (1929.), prethodila je opsežnom prijedlogu regulacije Gornjega grada: »*Budući da za Gornji Grad osim nekih parcijalnih skica oko Strossmayerovog šetališta nije od prije postojala nikakova regulaciona osnova, povjerilo je gradsko zastupstvo g. 1931. arhitektu prof. B. Baueru izradbu regulacione osnove i statuta za Gornji Grad.*«³⁶

»*Kao temeljni posao oko regulacije i konzervacije historijskih dijelova grada izvršeno je točno snimanje gradjevin-skog stanja sviju objekata na Kaptolu i u Gornjem Gradu. Ovi suvisli snimci po cijelim ulicama dokumentirati će u kasnija vremena točno današnji izgled, te stoga čine vrijednu osnovicu za prosudjivanje svake buduće gradjevin-ske promjene u ovim dijelovima grada. Osim toga izradjen je katastar sviju objekata sa opisom pojedinih gradjevina.*«³⁷ Ovaj podatak donosi i Žarko Domljan te navodi da se spomenuta dokumentacija nalazi u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika u Zagrebu.

Stručni odbor, u prije spomenutom sastavu, odredio je »*sve one postojeće gradjevine na Kaptolu, u Gornjem Gradu i izvan zaštićenih gradskih predjela, koje imaju karakteristične osebine i koje su zato vrijedne da se održe*«, prema načelu »*čuvanja ne samo sviju vrijednih gradjevina, nego i samog historijskog načina izgradnje*«. ³⁸ Upravo se pojam historijskog značenja često ističe kao jedan od ključnih elemenata osnove, koja prema Baueru »*ne dira mnogo u tlocrt ulica i trgova u Gornjem gradu, smatrajući da je sam taj tlocrt od historijskog značenja*«. ³⁹

Nekoliko je mikrolokacija ove cjeline analizirano s posebnom pažnjom, većinom vezano uz probleme prometne pro-

točnosti, a ponekad su dani i konkretni prijedlozi o pristupima rješenja problema: »Ispod južnog obronka gradskog brežuljka osnovana je nova spojna ulica od Mesničke do Radićeve ulice. Spoj sa Radićevom i Mesničkom ulicom uspostavio bi se nadgrađenim provozima.«⁴⁰ Pri tome se javlja element nadgrađenog provoza, koji će se kao element arkadnog (nadsvođenog) pješačkog prolaza pojaviti na još nekoliko lokacija: »Gdje su prometni putevi odviše suženi (...) predviđeno je smještanje jednog pješčanog hodnika ispod kuće. Time bi nastale arkade, koje bi se međutim izvadjale tek onda, kada bi to uslijed povećanog prometa postalo preko potrebnim. Ovakov je slučaj u Mesničkoj ulici na ušću Brezovačkoga ulice i u Radićevoj ulici ispod Kamenitih vrata«⁴¹ (sl. 1).

Neki prijedlozi temelje se na detaljnim snimanjima historijske slojevitosti izgradnje ključnih objekata u Gornjem gradu, kao što je slučaj sa zgradom Gradske vijećnice, gdje bi se »imale ponovno otvoriti arkade«⁴² (sl. 2, 3).

S druge strane, neke od spomenutih ključnih točaka kasnije su i izvedene: »Predviđeno je široko otvaranje Ilice na mjestu sadanje Tomičeve ulice da bi se Ilici uz buduću mnogo višu izgradnju dalo više zraka i svijetla te da se osigura široki pogled na javni park uz obronak brijega sa stepenicama i liftom do Gornjeg grada.«⁴³

Radikalniji prijedlog odnosi se na rušenje i restauraciju pojedinih objekata, kako bi se oni vratili u prijašnji, »tradicionalni« izgled: »Neke gradjevine u Gornjem gradu koje su progradnjama u novije doba izgubile svoje tradicionalno lice imale bi se povratiti u svoj prijašnji oblik.«⁴⁴ Posebno je taj prijedlog zanimljiv kod lokacije bivšeg isusovačkog kolegija, za koju se predlaže vraćanje zvonika porušenog u potresu 1880. godine (sl. 4), a sličan se pristup nazire i u odnosu prema novogradnjama u urbanoj jezgri Gornjega grada: »Previsoko izgrađeni objekti prigodom novogradnje ili pregradnje moraju se vratiti na visinu koja je primjerena okolini, primjerice u Basaričkovoju ulici i Demetrovoj ulici« (sl. 5, 6).

Uvid u regulaciju, koji u okviru ovog priloga proizlazi iz usporedbe crteža i dijelova polemike, daje naslutiti kako je riječ o vrlo intrigantnom prilogu za povijest obnove urbane cjeline Gornjega grada, no valjalo bi ga kontekstualizirati, kao i analizirati na osnovi izvorne arhivske i druge dokumentacijske građe. Mogli bismo reći da na svojevrsan način ovaj plan sintetizira Bauеров dotadašnji dvadesetogodišnji profesionalni angažman i stav prema prostoru, arhitekturi i ukupnom urbanističkom naslijeđu Zagreba.

Valja naglasiti da danas fragmentarno poznat opus treba tek doživjeti potpunu stručnu obradu i valorizaciju, no imamo legitimno pravo uvrštavati ga u korpus značajnih arhitekata prve polovine 20. stoljeća u Hrvatskoj.

Pogledima na kasnije inicijative u polju konzervatorskih zahvata uviđamo da su pojedini segmenti, začeti u ovom prijedlogu regulacije, i kasnije bili u fokusu, no većinom su do danas ostali zanemareni i nikad nisu usvojeni. Ovaj prilog stoga ostaje u diskursu povijesno-umjetničkog tumačenja, tj. trebalo bi ga shvatiti kao informativan prilog za daljnja istraživanja povijesti zaštite cjeline Gornjega grada u Zagrebu.

Bilješke

1 Prilog je isključivo vezan za dosad prikupljene podatke iz opusa arhitekta, koji su za ovu temu relevantni. Detaljnije o autoru v. diplomski rad: IRENA GESSNER, Umjetnička obitelj Bauer u Zagrebu na prijelazu 19. u 20. stoljeće, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu (mentorica dr. sc. Irena Kraševac, rad obranjen u srpnju 2009.).

2 ŽARKO DOMLJAN, Bruno Bauer, u: *Hrvatski biografski leksikon*, I, (ur.) Ivo Cević, Zagreb, 1983., 541–542; TOMISLAV PREMERL, Bruno Bauer, u: *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, I, Zagreb, 1984.; u nekolicini tekstova spominje ga i Snješka Knežević.

3 IZIDOR KRŠNJAVI, Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba, u: *Hrvatsko kolo*, I, Zagreb, 1905., 257.

4 Nekadašnji Tečaj za obrazovanje graditelja u sastavu Obrtne škole (osnovan 1892., prvi ravnatelj je bio Hermann Bollé 1892. – 1914.) izdvojen je 1897. godine u Građevnu stručnu školu, u kojoj je jedan od dva osnovna razdjela bila Graditeljska škola, a školovanje je s 3 produženo na 4 godine. Vidi: ZLATKO JURIC, Školovanje graditeljskih obrtnika i poduzetnika u Hrvatskoj i Slavoniji od 1850. do 1918. godine, u: *Prostor*, 9 (2001.), 133.

5 BRUNO BAUER, Uz moj predlog za izgradnju kaptolskog trga, u: *Zagreb, Glasilo Društva Zagrepcana*, 4 (1936.), 7, 209.

6 BRUNO BAUER (bilj. 5). Znamo da te godine snima (vjerojatno se misli na grafitne crteže) postojeće stanje Kaptola po Bolléovu napatku.

7 Iz te je godine njegov prvi poznati rad – suradnja s arhitektima Benedikom i Baranyaijem.

8 Vidi: TOMISLAV PREMERL, Bruno Bauer i Novinarski dom, u: *Čovjek i prostor*, 42 (1995.), 1–2 (488–489), 30–31.

9 Državni arhiv u Zagrebu (dalje: DAZ), Bruno Bauer – osobni spisi (863/133, 134), Pismo Brune Bauera predsjedništvu poglavarstva kr. i sl. gl. grada Zagreba.

10 DAZ (bilj. 9).

11 ZLATKO JURIC (bilj. 4), 135, bilj. 87.

12 TOMISLAV PREMERL (bilj. 8), 31; ŽARKO DOMLJAN (bilj. 2), 542.

13 Ernest Bauer, *Život je kratak san: uspomene 1910. – 1985.*, Barcelona–München, 1986., 17.

14 Nacrti obiteljske kuće vlasnika Burgstallera Remetskog nalaze se u Zbirci keramike i arhitekture Muzeja za umjetnost i obrt (inv. br. 020600/1, 0206000/2).

- 15
Zanimljivo je da se Jurjevska ulica spominje i kao jedna od adresa stanovanja samog Brune Bauera i njegove žene, Gertrude Bauer. Vidi: DAZ, Bruno Bauer – osobni spisi (863/133, 134), Potvrda Opće javne zakladne bolnice pod banskom upravom u Zagrebu, br. 6162/35: »...Jurjevska ul. br. 32...«.
- 16
TOMISLAV PREMERL (bilj. 8), 30–31.
- 17
Opširniji katalog izvedbi, sudjelovanja na natječajima i izložbama vidi u: IRENA GESSNER (bilj. 1).
- 18
TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: nova tradicija, Zagreb, 1990., 105, 117, 118, 126, 142.
- 19
Bauer je izložio nacrt za vilu Plavšić na Korčuli: »Villa Plavšić, au bord de la mer, Bruno Bauer, architecte«, izvor: Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Bruno Bauer – karton umjetnika, separat kataloga spomenute izložbe, 26.
- 20
JASNA GALJER, Likovna kritika u Hrvatskoj, 1868. – 1951., Zagreb, 2000., 200; OLGA MARUŠEVSKI, Tomislav Krizman za naš umjetnički obrt, u: *Bulletin JAZU*, 2 (1982.), 34, 35; MARIANA BARIČEVIĆ, Povijest moderne keramike u Hrvatskoj, Zagreb, 1986., 34.
- 21
DAZ (bilj. 9).
- 22
TOMISLAV PREMERL (bilj. 2).
- 23
Župnik crkve od 1916. do 1941. Vidi: MIROSLAV AKMADŽA, Svetozar Rittig – svećenik ministar u komunističkoj vladi, u: *VDG Jahrbuch*, 15 (2008.), 101–116.
- 24
Vidi: DAZ, Bruno Bauer – osobni spisi (863/133, 134), Potvrda župnika J. Ritiga (župni ured sv. Marka) Gradskom poglavarstvu grada Zagreba; DAZ (bilj. 9).
- 25
DAZ (bilj. 9).
- 26
BRUNO BAUER (bilj. 5), 7, 209, 210.
- 27
SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Zagrebačka zelena potkova, Zagreb, 1996., 289, 377, bilj. 112: »Bruno Bauer, arhitekt, projektant; kao gradski činovnik izradio je regulacijski konzervatorski plan za Gornji grad i Kaptol u sklopu generalne regulatorne osnove grada.«
- 28
SNJEŠKA KNEŽEVIĆ (bilj. 27), 289.
- 29
Regulacija gornjeg grada i kaptola (osnova prof. Bauera), u: *Jutarnji list*, god. 27, 19. VI. 1938., br. 9480, 19.
- 30
SNJEŠKA KNEŽEVIĆ (bilj. 27), 377.
- 31
TOMISLAV PREMERL (bilj. 18), 126.
- 32
Polemika obuhvaća tekstove: Regulacija gornjeg grada i kaptola (osnova prof. Bauera), u: *Jutarnji list*, god. 27, 19. VI. 1938., br. 9480, 19; Stari Zagreb na dnevnom redu [o osnovi, najava rasprave, op. a.], u: *Večer*, god. 19, 21. VI. 1938., br. 5270, 5–6; Bitka o starom Zagrebu [Bauerov odgovor Knollu, op. a.], u: *Večer*, god. 19, 22. VI. 1938., br. 5271, 3–4; PETAR KNOLL, Historičari, kramp, vika purgera i potpuno nesnalaženje [odgovor arhitektu Baueru, op. a.], u: *Večer*, god. 19, 2.VII.1938., br. 5279, 5; diskusija o regulatornoj osnovi [Bauer odgovara Knollu, op. a.], u: *Večer*, god. 19, 6. VII. 1938., br. 5281, 5. Prijepis polemike dostupan je kod autorice.
- 33
U okviru cjeline »Projekt za uređenje Gornjeg grada 1937.« (Muzej grada Zagreba, Zbirka fotografija i fotografskog pribora, dalje: MGZ) nalaze se presnimci razglednica s motivima: Opatička ulica (inv. br. 13.636), Kamenita vrata (inv. br. 17.635), Markov trg (inv. br. 17.634), Markov trg – Freudenreichova ulica (inv. br. 17.633), Matoševa ulica (inv. br. 20.236), Freudenreichova ulica (inv. br. 17.632), Basaričekova ulica (inv. br. 17.631), Demetrova ulica (inv. br. 17.630), Čirilometodska ulica (inv. br. 17.629), Jezuitski trg sa samostanom (inv. br. 17.628).
- 34
Donacija Olge Maruševski pohranjena je u Institutu za povijest umjetnosti od 2009. godine, a u fazi je primarne stručne obrade. U spomenutoj seriji nedostaju dva crteža (s motivima Freudenreichove ulice i ugla Markov trg – Freudenreichova ulica), čiji su presnimci dostupni u MGZ-u (bilj. 33).
- 35
NN (bilj. 29).
- 36
NN (bilj. 29).
- 37
NN (bilj. 29): »(...) sa popisom nekadanjih i sadanjih vlasnika te sa svim dosada poznatim historijskim podacima, koji se na koju gradjevinu odnose«.
- 38
NN (bilj. 29).
- 39
NN (bilj. 29).
- 40
NN, Stari Zagreb na dnevnom redu, u: *Večer*, god. 19, 21. VI. 1938., br. 5270, 5–6.
- 41
NN (bilj. 29).
- 42
NN (bilj. 29).
- 43
NN (bilj. 29).
- 44
NN (bilj. 29).

1. Bruno Bauer, Kamenita vrata, 1937. (sve ilustracije: razglednice prema crtežu, serija 1–8, donacija Olge Maruševski, svežanj II, Institut za povijest umjetnosti)

3. Bruno Bauer, Čirilometodska ulica, 1937.

2. Bruno Bauer, Markov trg, 1937.

4. Bruno Bauer, Jezuitski trg sa samostanom, 1937.

5. Bruno Bauer, Basaričekova ulica, 1937.

6. Bruno Bauer, Demetrova ulica, 1937.